OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft. 1920. Heft 4.

Dr. P. Riebesell bespreekt „*Die neuen Reichssteuertarife vom mathematischen Standpunkt aus*”, en constateert, dat men zich, door te verzuimen mathematici te raadplegen aan talrijke in het oog loopende fouten in de tarieven heeft schuldig gemaakt.

Voorts wordt een artikel aan de *Hollandsche-zee en kust-vischerij* gewijd.

Revue d'Economie politique, 1921, Nrs. 1, 2 en 3.

Dr. René Claeys, die werkzaam is aan het *stedelijk statistisch bureau te Amsterdam*, bespreekt de methode door dit bureau gevolgd ter vaststelling van het index-cijfer, en vergelijkt haar met de werkwijze van andere bureaux.

Rist bespreekt in een lezenswaard artikel *Les Banques d'émission et l'après-guerre*.

Volgens Rist zijn de emissiebanken staatsbanken en oorlogs-instrumenten geworden. De oorzaak der prijsstijging zoekt hij bij de billettenuitgifte, niet bij de staatsuitgaven. Hij bestrijdt ook de veelgehoorde bewering, dat de billettenemissie het gevolg der prijsstijging zou zijn. De emissiebanken handelden echter uit vaderlandslievende overwegingen. Ook de goudstroom naar enkele landen was een nadeel, daar hij de prijsstijging in de hand werkte. *Het groote kwaad van den tegenwoordigen toestand is, dat de emissiebanken geheel vrij zijn de circulatie te regelen zooals zij willen. Rist doet een beroep op de publieke opinie, om de Emissiebanken te dringen in de richting van een stopzetten der inflatie.* Zijn raadgevingen voor de toekomst laten eenigszins aan duidelijkheid te wenschen over. Sommige landen zullen tot een devaluatie moeten overgaan, een deflatie acht hij gevaarlijk; hij meent echter, dat de Fransche Bank de *gouddekking sterk genoeg zal kunnen maken, om het bankbillet op zijn volle waarde te herstellen.* Maar een herstel van het bankbillet moet toch met deflatie gepaard gaan en de gouddekking kan dit toch nooit teweegbrengen. Rist schijnt deze gevolgtrekking te maken uit de

praemisse, dat vóór den oorlog het bankbillet voor depreciatie werd bewaard door den goudvoorraad, maar hij vergeet dat de goudvoorraad slechts een middellijke rol speelde, dat het billet op waarde werd gehouden door de beperking der circulatie.

Verder wordt een begin gemaakt met de publicatie van een gedeelte van een werk van den Russischen geleerde *Pierre Struve*, getiteld: *Economie et Prix. Recherches critiques sur l'histoire et la théorie de la vie économique*. Het hoofdstuk dat gepubliceerd wordt draagt tot titel: *L'Idee de la Loi naturelle dans la Science économique*, en geeft een lezenswaard overzicht van de geschiedenis van de toepassing dier idee in de staathuishoudkunde. Hij wijst op het verschijnsel waarop reeds Schumpeter de aandacht heeft gevestigd: dat de physiocraten de economische wetsidee lieten overheerschen door de oude Stoische opvatting: als zouden natuurwet en moraalwet één zijn; als ware wat onontkoombaar is, ook goed, en dat Smith nog onder den invloed staat van deze verwisseling. Struve noemt het: het moralisme ingekleed in naturalisme.

In het wetenschappelijk socialisme ziet hij — „in de wereld der idee zijn wonderlijke verwantschappen” — het kind van de revolutionaire en de reactionaire gedachte, welke laatste in de plaats van het beginsel der rede dat van de organisatie en de autoriteit stelde. Er is een nauw verband tusschen dit socialisme en de Fransche theocratische school van Joseph de Maistre; als historische opvatting beide een reactie tegen het rationalisme.

Sedert is het bijna „onbehoorlijk” om van een economische wet te spreken. Toch kan het begrip niet gemist worden. In het sociaal economische proces kan men twee soorten verschijnselen onderscheiden: de eene soort kan gerationaliseerd worden, de andere niet.

Dit is een andere onderscheiding, dan die welke de Amerikaanse socioloog Lester F. Ward tusschen natuurlijke en kunstmatige verschijnselen maakt, en waarmede hij de van den mensch afhankelijke verschijnselen tegenover de natuurlijke stelt. Struve erkent integendeel, dat er een natuurlijk en dus onveranderlijk en een kunstmatig, en dus te veranderen, element in de verhoudingen tusschen de menschen bestaat. Marx heeft dit wel gezien en het aangeduid met zijn uitdrukking van het fetich karakter der waar, maar ten onrechte gaf hij er een zuiver historisch karakter aan. Het onveranderlijk element is in ieder sociaal economisch proces aanwezig, hoe de organisatie der maatschappij ook zij,

maar de grenzen tusschen de beide elementen zijn niet vast. Volgens de meening van den schrijver gaan wij in de richting van een rationaliseering van het economisch proces, wat nog niet wil zeggen, dat wij naar het socialisme gaan. Het socialisme is maar een vorm van rationaliseering, die door collectieven dwang, en volgens een veel te ruwe en algemeene formule.

Het artikel wordt voortgezet.

De redacteuren van de *Revue* wijden een zeer gevoelig in Memoriam aan Carl Menger, waarin zij er o.a. aan herinneren, hoezeer Menger aan zijn onafhankelijkheid hechtte, evenals zijn broeder Anton, die als hoogleeraar aftrad om een verschil van gevoelen met den minister naar aanleiding van de Finsche kwestie. Carl Menger heeft steeds alle titels afgewezen, die hem als leeraar van den kroonprins Rudolph werden aangeboden. De redacteuren deelen mede dat zij spoedig een hoofdstuk zullen publiceeren uit een nieuwe uitgave van Menger's hoofdwerk, welke door zijn zoon wordt voorbereid.

Schmollers Jahrbuch. 45. Heft 1.

Das Soziologische Problem der Gleichheit is de titel van een opstel van *Gaston Roffenstein*, waarin de schrijver de onmogelijkheid aantoonst om ooit een maatschappijinrichting tot stand te brengen, welke inderdaad gelijkheid zou waarborgen.

Want in het karakter van den mensch zelf liggen oorzaken van ongelijkheid, die nooit weg te nemen zijn. De mensch streeft eerst naar gelijkheid met wie boven hem staat, maar dan naar verheffing boven anderen. De socialistische toekomststaat omvat twee heterogene elementen: het individualisme en de staatsalmacht. Other Spann zegt dan ook, dat het onder een universalistisch masker een individualistische ziel heeft. Het is de uitdrukking van een niet te verwerkelijken droom van de menschheid.

De schrijver haalt een passage van Simmel aan, waar deze erop wijst, hoe nooit allen „de plaats die hun toekomst” kunnen krijgen, omdat er altijd meer menschen zijn, die voor hoogere plaatsen geschikt zijn, dan er dergelijke plaatsen beschikbaar zijn. Zeker zijn er onder de arbeiders aan een fabriek altijd enkele, die ook in staat zouden zijn de fabriek te leiden, onder de soldaten van een leger enkele, die generaal zouden kunnen zijn. Als men bedenkt, op hoe zinnelooze wijze menschen op ieder gebied aan hun ambt komen, dan moet men wel tot de slotsom geraken, dat een veel grooter som onbekwaamheid aan den dag zou

komen, wanneer niet tal van menschen hoedanigheden hadden, die zij alleen dan kunnen toonen, wanneer zij daartoe in de gelegenheid gesteld worden. Dat is de zin van het gezegde: wien God een ambt geeft, dien geeft hij ook het verstand ertoe.

Revoluties zullen nooit een ander doel kunnen dienen, dan de eene aristocratie door de andere te doen vervangen.

In het algemeen kan men zeggen, dat deze evolutie niet zonder cultureele beteekenis is: want de vorming van een aristocratie brengt altijd de aankweeking van waardevolle eigenschappen mee, en is dus doelmatig voor de sociale arbeidsverdeeling.

Het socialisme zou een groote algemeene beambtenaristocratie beduiden. Terecht is eens gezegd: ministeries vallen en keizerrijken vergaan, maar de bureaux blijven.

Von Below is wederom, en even temperamentvol als altijd, aan het polemiseeren met Sombart, in een opstel getiteld: *Die wirtschaftliche Auffassung W. Sombarts. Zur Begriffsbestimmung des Kapitalismus*.

Hij erkent in Sombart de gave problemen te zien, maar ontzegt hem de gave, ze op te lossen. Daartoe is Sombart z. i. te onmethodisch. Hij beheerscht de ideeën die hem door het hoofd gaan niet.

Overigens houdt de aflevering een studie in over de *Amerikaansche spoorwegpolitiek*, en over de *beteekenis van de Baltische randstaten uit een oogpunt van handelspolitiek*, en eindigt Lotz zijn overzicht van de *Brusselsche conferentie*.

Weltwirtschaftliches Archiv, Band 16, Heft 3 en 4.

Prof. Mitscherlich beeindigt een schets van een *Wirtschaftsstufen-theorie*, *Prof. Bruno Moll* stelt de vraag: *Brauchen wir eine neue Finanzwissenschaft* en spreekt een scherp oordeel uit over de tekortkomingen van deze wetenschap in het Duitsche Rijk vóór den oorlog. „De wetenschap orienteerde zich naar de heerschende en wisselende nationale idealen en economische opvattingen.” Men durfde b.v. de oorlogsuitgaven niet onproductief noemen. Heden ziet men in, welk een grove fout het was ze alleen met leeningen te dekken, maar nog in 1917 oordeelde men geheel anders. Geen „nieuwe financieeler” echter is noodig, maar men moet de grondbeginselen, die men tijdelijk verwaarloosd had, weer in eere herstellen.

Professor Jones uit Leeds bespreekt den *internationalen finantieelen toestand* in een in de Engelsche taal gestelde bijdrage,

de eerste maal, dat deze taal in het Archiv gebezigd wordt. De schrijver bepleit beëindiging der inflatie, stabilisatie der koersen, en leeningen aan de behoeftige Europeesche staten.

Ook in het tweede Heft van het Archiv is de altijd strijd bare *von Below* in polemie k, ditmaal met Prof. Toennies over het onderwerp: *Soziologie und Hochschulrefom*. Gelij k bekend is, verdedigt prof. von Below de door ons geheel onderschreven stelling, dat de *sociologie geen afzonderlijke wetenschap is*, maar slechts een zekere zijde van verschillende wetenschappelijke vraagstukken: overal daar is sociologie, waar het onderzoek zich richt op den mensch in samenhang met zijn milieu. Met hetzelfde recht zou men, zoo zegt hij hier, naast de sociologie een afzonderlijk vak van „vergelijking” of „analogieen” of „hypothesen” kunnen inrichten.

Verder bevat het Archiv o.a. opstellen over de indexcijfers van de Frankfurter Zeitung en over *dumping* in verband met de *Engelsche handelspolitiek*. De schrijver over dit laatste onderwerp komt tot de conclusie, dat het onklare begrip van „dumping” alleen werd aangegrepen om Engeland op den weg der industriebescherming te brengen, en wel voornamelijk tegenover de U. S. en Japan.

Zeitschrift für Sozialwissenschaft, 1921. Heft 1 tot 6.

Ook dit tijdschrift bevat een critiek op de Duitsche belastingen (*Der Gerechtigkeitsgedanke in der Reichseinkommensteuer.*) De schrijver *A. Hoffmann* meent dat de boog ten aanzien van de belasting van het bezit te sterk gespannen wordt. Hij wijst erop, dat iedere zoogenaamde vermogensaanwas boven 172.000 Mark weg-belast wordt, en „Meerinkomsten” boven 400.000 Mark met 70 % belast worden. De successierechten gaan voor kinderen en echtgenooten tot 70 % van het te verwerven vermogen. Daarbij zullen nu nog de aanspraken van de gemeenten komen. Het gevolg is een zinken van de moraliteit, een onttrekken van reuz-achtige bedragen aan de belasting.

Een even somber getint artikel over *Die Finanzlage des deutschen Reichs und die deutsche Geldverfassung* schrijft *Karl Bräuer*. Uit het feit, dat het den arbeiders en vele groepen van beambten gelukt is de belasting van hun loon op den werkgever af te wentelen, concludeert de schrijver: dit is dus een schitterend bewijs, dat de afwenteling ook van een directe belasting volkomen mogelijk is.” Wij zouden willen zeggen: deze schrijver is een

schitterend bewijs, dat ook de economist in vele gevallen nog niet doet, wat Marshall het doel van de economie noemt: onderscheiden tusschen direct zichtbare en verdere afliggende gevolgen. Wie de belasting betaalt, is daarom nog niet degene, op wien de belasting drukt. Bij het afwentelingsvraagstuk gaat het immers juist om de vraag, op wien de belasting drukt, wanneer dat een ander is, dan wie ze betaalt. In het door Bräuer bedoelde geval is het de werkgever, die ze betaalt, maar het eind van het lied zal altijd zijn, dat ze op den arbeider drukt. Behalve in het geval van de beambten, maar daarvoor geldt de afwentelingsleer ook niet. Die is immers alleen toepasselijk op *commercieele* verhoudingen, verhoudingen die op de productie berusten. Ambtenaarssalarissen worden geheel willekeurig vastgesteld. Het is altijd mogelijk verhooging daarvan door actie te verkrijgen, en zulk een verhooging onttrekt zich volkomen aan ieder wetenschappelijk economisch onderzoek of gevolgtrekking.

Een kleine bijdrage van *G. Buetz, Lohn und Preis in Deutschland und auf dem Weltmarkte*, is vooral daarom merkwaardig, omdat de schr. evenzeer klaagt over *relatief te hooge loonen in Deutschland en daardoor onmogelijk gemaakte uitvoer* als buiten Duitschland over het omgekeerde geklaagd wordt. Wij achten beide klachten onjuist: uitvoer alleen kan nooit onmogelijk worden gemaakt, iedere invoer vraagt uitvoer. Maar het is een sprekend voorbeeld, hoezeer men zich vergist, wanneer men conclusies bouwt op oppervlakkige waarneming. Wij zijn, zoo zegt deze schrijver, (de aflevering is van Maart van dit jaar), midden in een stilstand van den afzet. Groot-Brittannië heeft sedert een jaar zijn afzet verdubbeld, Frankrijk heeft hem meer dan verdubbeld, de Deutsche afzet is verminderd. (Cijfers geeft de schrijver echter niet.)

Verreweg het belangrijkste artikel is van de hand van *Dietzel*, en getiteld *Vom Lehrwert der Wertlehre und vom Grundfehler der Marxschen Verteilungslehre*. Dietzel zet daar nog eens zijn bekend standpunt ten aanzien der waardeleer uiteen. Hij meent, dat de waardeleer niet het fundament der economie is. Hij is voorstander van een „wertfreie” economie, evenals Cassel. In zijn standaardwerk over de dogmen- en methoden geschiedenis (*Grundrisz der Sozialökonomik*, I.) rekent Schumpeter Dietzel tot de „Ausläufer” van de klassieken, en daar is reden voor.

Dietzel heeft vooral een „verzoening” tusschen kosten- en nuts-

theorie bedoeld, in den strijd, die inzette met Say's bestrijding van Ricardo. Dietzel meent, dat de arbeids- en kosten-theorie van klassieken en socialisten te vereenigen is met de nutstheorie van Jevons, Walras, Menger en Sax. Daarbij heeft hij o.a. Seligmann den Amerikaanschen hoogleeraar aan zijn zijde, die erop wees, dat ook volgens de aanhangers van de arbeidswaardeleer, het nut *voorwaarde* voor de waarde is, en dat de aanhangers van de nutstheorie het grensnut *meten* aan de bij reproductie noodige arbeidshoeveelheid.

Maar Dietzel ontkent het heele waardevraagstuk. Volgens hem is het centrale probleem der economie het *prijsvraagstuk*, en is dit op te lossen zonder het begrip waarde te gebruiken.

Volgens hem ligt de oplossing in deze zinnen bij Smith: *de werkelijke prijs van ieder ding, wat het werkelijk kost, is de arbeidshoeveelheid die gepraesteerd moet worden om het te verkrijgen*, en de waarde van ieder ding, is gelijk aan de hoeveelheid arbeid, die het bezit ervan uitspaart.

De tweede zin drukt volgens Dietzel uit, dat alle economische vooruitgang, alle vermeerdering van rijkdom op arbeidsbesparing berust. Dus, concludeert Dietzel, daar Smith alleen gezegd heeft, dat wij de dingen krijgen ten koste van arbeid, en dat onze rijkdom vermeerdert door besparing van arbeid, behoefde hij het geheele waardevraagstuk daar niet bij te pas te brengen. Wat juist is, maar Smith verklaart hier dan ook niets van het probleem, dat door het begrip waarde moet worden opgelost, namelijk niet het productie-, maar het ruilproces.

In de tweede plaats zegt Dietzel, is er geen verschil tusschen waarde uit nut en uit ruil (het bekende voorbeeld van water en diamant) want inplaats van te zeggen, dat ruilwaarde wordt bepaald door de arbeidshoeveelheid, kan men ook zeggen, dat zij door het nut wordt bepaald, immers: *arbeid is het algemeene „Nutzgut“*, en van het nut der dingen hangt het af, hoeveel arbeid men aan een zaak zal besteden. Dat de diamant zoo hooge ruilwaarde heeft, komt doordat hij zoo grooten „Nutzwert“ heeft.

Dietzel stemt toe, dat de maatschappelijke beteekenis van een eenheid van een goed stijgt, naarmate de voorraad geringer is, maar meent, dat deze stelling geen beteekenis heeft, omdat het begrip behoefte iets geheel subjectiefs is. Hier heeft men het zoo dikwijls in de economische polemiek aangetroffen verschijnsel, dat een waarheid van geen waarde wordt geacht, omdat zij ons

niet tot cijfermatige uitdrukking van de resultaten waartoe zij leidt, in staat stelt. Maar dergelijke resultaten zijn op economisch gebied nooit te bereiken. En waar nu Dietzel feitelijk alles wat de grensnuttheorie leert als juist aanneemt, (even later zegt hij nog: de grensnutleer is niet onjuist, maar zij is, wat haar zakelijk resultaat betreft, identiek met de arbeidswaardeleer) daar is het wonderlijk, dat hij haar nochtans bestrijdt, want nut en nutsgoed zijn *niet* identiek, grensnuttheorie en arbeidswaardetheorie zijn allesbehalve identiek; goederen die dezelfde hoeveelheid arbeid hebben gekost worden *niet* tegen elkaar geruild; en wanneer men in de opmerking, dat *arbeid* de *prijs* van alle goederen is, de oplossing der *prijstheorie* ziet, verwacht men twee beteekenissen van het woord *prijs*: namelijk prijs, als: *in geld uitgedrukte ruilwaarde* en prijs in den zin van *opoffering*. Deze laatste beteekenis geeft geenerlei verklaring van het ruilverschijnsel, de eerste wel. Het beste bewijs dat de beteekenissen elkaar niet dekken, bestaat daarin, dat zij zich quantitatief niet dekken. Immers wanneer de voor een goed te betalen prijs gelijk komt te staan met de waarde van de arbeidshoeveelheid, die aan het goed ten koste zou moeten worden gelegd, zou er geen reden tot ruilen zijn. Juist het verschil in waarde verklaart den ruil.

De centrale fout van Dietzel is waarschijnlijk, dat hij een zekere quantiteit nut als inhaerent aan een zekere quantiteit arbeid beschouwt, om welke reden hij arbeid dan een nutgoed noemt, terwijl het nut van den arbeid afhangt van —, en eerst te voorschijn komt door middel van de verkregen resultaten, en dus arbeid van geheel dezelfde kwaliteit geheel verschillend van waarde kan zijn. De kosten zijn in laatste instantie arbeid, zegt Dietzel terecht, maar met dezen zin kan men nooit de waarde van een product verklaren, nooit verklaren, waarom die waarde niet beneden een minimum (de kosten) kan vallen, want de arbeid heeft niet a priori waarde, maar eerst a posteriori. Men kan er alleen mee verklaren, *langs de lijnen de grensnuttheorie*, hoe de arbeid verdeeld zal worden over 'de productie der verschillende goederen. Niet dat goed, dat de grootste arbeidshoeveelheid gekost heeft, heeft het grootste nut, maar aan het goed, dat het grootste nut heeft, zal men de grootste arbeidshoeveelheid wijden.

Dietzel heeft een algemeene stelling, waarmede hij de waarde als grondslag der economie wraakt. Wanneer, zoo zegt hij, aan

een leer een leidende rol toekomt, moet zij niet uit het systeem te verwijderen zijn zonder schade. Dit is natuurlijk juist, maar de wijze waarop hij deze stelling gebruikt is, is zeer bedenkelijk. Hij toont aan, dat de waardeleer niet essentieel is voor de distributieleer der klassieken en der socialisten, dus van diegenen, die een waardeleer aanhangen, welke tegenwoordig als onjuist wordt verworpen. Daarmede kan hij natuurlijk nooit bewijzen, dat de grenswaardeleer, die de klassieke zoowel als de socialistische waardeleer uitsluit, niet essentieel is voor de verdeelingsleer der grenswaardetheoretici. Wanneer hij hier de proef op de som had genomen, ware hij tot andere resultaten gekomen.

In dit verband wijdt Dietzel eenige interessante bladzijden aan de bestrijding der Marxistische waardeleer, die echter natuurlijk lijden onder de algemeene fouten van Dietzel's eigen waardeleer.

Zoo ziet hij de fout van Marx alleen in het feit, dat Marx een zuivere *arbeidswaardeleer* inplaats van een *kostenwaardeleer* trachtte te geven, waarin Marx alleen consequent was; Ricardo en Smith waren dan ook feitelijk niet in staat pacht en rente te verklaren op grond van hun waardeleer. Marx maakt het zich gemakkelijker maar men kan niet ontkennen dat hij consequent was: andere waarde dan uit arbeid is er voor hem niet.

Dietzel geeft nu toe, dat het juist zou zijn geweest, wanneer Marx had geleerd, dat *de werkelijke prijs* van de arbeidskracht, dat wil zeggen wat de arbeid werkelijk *kost* (de boven besproken verwarring) bestaat in den arbeidstijd, die noodig is om de levensmiddelen te koopen, welke het de arbeidskracht mogelijk maken om te functioneeren. Voor het relatieve loonvraagstuk, hoe het loon verdeeld wordt onder de arbeiders laat hij deze leer gelden, maar niet voor de vraag, wat de arbeid, wat het kapitaal en de grond krijgen. In den grond echter kan Dietzel met zijn leer evenmin een bevredigende verdeelingsleer als een bevredigende loontheorie geven, zoomin als de klassieken, en wat hij aan Marx verwijt is juist diens consequentie: volgens de grensnuttheorie was dat eene consequentie in het foutieve! Maar waar Dietzel de fout niet ziet, had hij ook de consequentie niet mogen wraken.

Dietzel verwijt de Marxcritici, dat zij niet gezien hebben, hoe Marx' grootste fout bestaat in zijn overbrengen van de waardewet voor de waren op de „waar”arbeid. Maar waarom zou dit zulk een fout zijn? Waarom, wanneer de waarde van iets inderdaad bestaat in de productie- of reproductiekosten, zou dat dan niet

ook met de waarde van den arbeid zoo kunnen zijn? Er is geen principieel bezwaar, alleen zijn er praktische moeilijkheden als deze vraag: wat zijn de reproductiekosten van den arbeid?

Marx is hier inderdaad alleen maar consequent. Misschien heeft hij juist daardoor meer dan iemand anders de onhoudbaarheid van de arbeidswaardeleer aangetoond. Smith en Ricardo kwamen aan moeilijkheden tegemoet, en daar de onzuiverheid in hun redeneering niet sterk sprekend was, hebben zij voor langen tijd de gewijzigde en verbeterde arbeidswaardeleer kunnen redden. De tegenspraak waarmede Marx in zijn derde deel met de leer uit zijn eerste deel geraakte, was echter zoo treffend, dat zij wel niemand verborgen kon blijven.

In zijn toepassing der verdeelingsleer is Dietzel feitelijk — tot zijn geluk — geheel grensnuttheoreticus. Die leer verwerpend ziet hij alleen niet, dat het fundament nu ontbreekt onder zijn gebouw. Zoo komt uit wat Voigt gezegd heeft bij het bespreken van Cassel's boek, dat men niet buiten de waarde kan voor het verdeelvraagstuk; en dat zij de achterdeur weer binnensluispt wanneer men haar de voordeur gewezen heeft. Het is niet Marx' fout, zooals Dietzel meent, dat hij een waardeleer aan zijn verdeelingsleer ten grondslag legt, maar dat hij er een verkeerde waardeleer aan ten grondslag legde. En daarom, en niet om het overbodige van een waardeleer, kan Dietzel terecht constateeren, dat de Marxistische „grondsteen” thans ook in socialistische kringen vrij algemeen terzij is geschoven.

Onder de andere artikelen vindt men o.a. een voortzetting van Prof. Voigt's wel wat zeer abstracte geldtheoretische beschouwingen, ditmaal onder den titel van: *Die Oekonomik des Geldverkehrs*. Niet dat abstracte beschouwingen te verwerpen zouden zijn, maar zij moeten toch eenig wetenschappelijk of praktisch nut hebben, en of dat met deze artikelen het geval is, zouden wij niet durven uitmaken.

De *Jahrbücher für National-oekonomie und statistik*, 1921. Heft 4, openen met een artikel van Dr. Frieda Wunderlich over het *Productiviteitsbegrip*. De schrijfster wil het productiviteitsbegrip buiten de „reine” theorie plaatsen, omdat zij het ethische moment wil invoegen. Of hiermede iets gewonnen is, is twijfelachtig. De schrijfster ziet in, dat zij nergens een vast punt voor haar productiviteitsbegrip vindt, en wil het dan trachten te zoeken

door bij de productie te beginnen. Het doel hiervan moet zijn: ten eerste reproductie van den arbeid en vergrooting van de arbeidskracht. Dus: eerst moet het bestaan van alle menschen gewaarborgd worden. Hier moet men echter aan de schrijfster tegenwerpen, dat de menschheid het niet beter heeft naar gelang er meer arbeidskracht is, en dus meer menschen bestaan, maar naarmate de menschen die er zijn het beter hebben. Het gewone productiviteitsvraagstuk duikt dus al weer op. De volgende factoren die de schrijfster bespreekt onderscheiden zich ook niet van die welke de „reine theorie” hanteert: technische rationaliteit en organisatie, ter vergrooting der productie. Wij zien dus niet in wat met de opstelling van dit nieuwe productiviteitsbegrip gewonnen is, al zijn wij het natuurlijk met de schr. eens, dat het doel der maatschappij in laatste instantie ethisch moet zijn. Wij wenschen niemand toe alleen econoom te zijn, en niet daarnaast ook filosoof, zij het zonder vakgeleerdheid, maar de wijze waarop in Duitschland economische vraagstukken veelal met een pretentieuze philosophische saus overgoten worden, maakt ze noch smakelijker noch verteerbaarder.

Het *Economic Journal* van September 1921, bevat o.a. een studie van *Elsas* over verschillende *Duitsche index-cijfers: The internal purchasing power of the German Mark* getiteld. De schrijver komt tot de slotsom, dat de loonen ongeveer evenveel gestegen zijn, als de kosten van levensonderhoud. De Duitse arbeider zou het dan evengoed hebben als voor den oorlog, wat toch wel aan twijfel onderhevig schijnt. De schrijver veroordeelt verder sterk de woningpolitiek, die tengevolge heeft gehad dat de huur voor den oorlog ongeveer 20 %, thans $3\frac{1}{2}$ % van het inkomen uitmaakt, en het bouwen zoogoed als stil ligt. Hij berekent verder, dat de binnenlandsche en de buitenlandsche waarde van de Mark, dat wil zeggen, de waarde volgens de indexcijfers en die volgens den koers, tot elkaar staan als 5 : 4. Een geringer verschil dus dan meest wordt aangenomen. De juistheid der verhouding is natuurlijk afhankelijk van de juistheid van het indexcijfer. De schrijver maakt de juiste opmerking, dat te allen tijde, ook bij een volkomen ordelijken toestand van het geld, de binnenlandsche en buitenlandsche waarde van het geld afwijkingen zullen vertoonen, daar tal van factoren in het spel zijn, die die afwijkingen ten gevolge hebben. Men heeft vroeger alleen niet op het verschijnsel gelet.

De bekende statisticus *Prof. Bowley* critiseert het zoogenaamde *Labour Report on the cost of living*. Dit rapport werd samengesteld door een commissie bestaande uit de Parlementscommissie van het Trades Union Congres en gedelegeerden van andere arbeidersverenigingen; het berekende de stijging van het levensonderhoud tusschen 1914 en 1920 op 189 %, die van voedsel alleen op 176 %, terwijl het indexcijfer van het departement van arbeid een stijging van 161 %, en van voedsel alleen van 167 % had gegeven. Prof. Bowley komt tot de conclusie, dat het verschil tusschen beide indexen te wijten is aan een ernstige vergissing bij het berekenen van den index der voedingsstoffen, en dat wanneer die fout hersteld is, de uitkomst ongeveer gelijk is aan die van het ministerie, hoewel de methodes bij de berekening gevolgd geheel verschillend waren. Prof. Bowley besluit zijn critiek met de opmerking, dat het heel ongelukkig is, dat het rapport door de Labour Partij zal worden aangenomen als een geslaagde aanval op het officieele indexcijfer, gebaseerd op wetenschappelijke methodes, want de fouten vallen niet in het oog van hem, die onervaren is in dergelijke berekeningen.

Sir Josuah Stamp schrijft over de *financieele draagkracht van Ierland*, en Professor *Edgeworth* wijdt een zeer waardeerend woord aan de nagedachtenis van *Mr. Cohen Stuart*, wiens naam verbonden zal blijven aan een standaardwerk over de progressie op belastinggebied.

Het *Quarterly Journal of Economics*, Nov. 1920 en Febr. 1921, bevat bijdragen over *Industriele moraal*, de *Britsche kolenkwestie*, *Italiaansche vermogensbelastingen* (van Professor Einaudi,) de *economische en financieele toestand van Frankrijk*, en de *Amerikaansche spoorwegen onder gouvernementsbeheer*. In een artikel over de *periodieke bewegingen van het economische leven* tracht de schrijver aannemelijk te maken, dat dit verschijnsel een algemeene uitlegging toelaat; dat namelijk de oorzaak ligt bij de periodieke schommelingen in de opbrengst van den landbouw, en dat deze uitlegging den achtjarigen duur der periodes verklaart, die Aftalion en Bresciani-Turroni meenen te hebben kunnen vaststellen.

Een ander artikel *vergelijkt* verschillende *Britsche en Amerikaansche indexcijfers*. In een slotwoord merkt de schrijver op, dat de methode, welke het U. S. Bureau of Labour Statistics volgt nog nooit op bevredigende wijze is gepubliceerd. Het is b.v.

niet duidelijk op welke artikelen het indexcijfer gebaseerd is. In dit opzicht is het Engelsche indexcijfer meer bevredigend, echter werd de methode eerst gepubliceerd in de *Labour Gazette* van Maart 1920, drie jaar na de eerste publicatie van een indexcijfer. Gedurende al dien tijd moest men een indexcijfer, dat gebruikt werd om loonen te bepalen, op goed geloof aannemen. Ook thans is de informatie die verstrekt werd niet geheel voldoende. Zoo weet men niet, hoeveel gewicht de verschillende artikelen in de schaal leggen bij de samenstelling van het definitieve cijfer.

Dat is niet in overeenstemming met een door de „British Empire Statistical Conference” gestelden eisch: dat wanneer een indexcijfer voor het eerst wordt gegeven of gewijzigd wordt vanwege de regeering, die publicatie vergezeld moet gaan van een uiteenzetting van de gevolgde methodes en de gebruikte gegevens, zoodat de lezer de samenstelling kan controleeren.

De aandacht die aan het indexcijfer in de litteratuur wordt gegeven is opvallend: het is bekend, dat zij samenhangt met de loonkwesties. Niemand zal het praktische en wetenschappelijke gewicht van het onderwerp ontkennen, maar het is jammer, dat dit belangrijke werk tegenwoordig gebruikt wordt in dienst van een zaak, die de economische ontwrichting slechts kan vergrooten en bestendigen: het kunstmatig in verband brengen van het loon met het indexcijfer alsof een bepaalde opbrengst per hoofd der bevolking gewaarborgd was.

Uit een bespreking van Ross's *Principles of Sociology* door *Prof. T. N. Carver* nemen wij het volgende over.

„In weerwil van het feit, dat men de arbeiders herhaaldelijk en luidruchtig heeft trachten te overtuigen, dat het bedienen der machine hun werkmansinstinct verstikt en hun arbeidsvreugde doodt, toonen zij steeds door hun daden van ander oordeel te zijn. Wanneer hun de keus wordt gelaten onder beding van hetzelfde loon, dan zullen zij eenstemmig en zonder aarzelen de machine verkiezen boven boerenarbeid.” En uit een bespreking van verschillende studies over de industriele revolutie dit:

„In het licht van de ervaring die wij bezitten is het moeilijk te gelooven, dat (in den tijd van de groote industriele revolutie in Engeland) de landbevolking alleen door economischen nood gedwongen was naar de stad te trekken. Ieder die wel eens getracht heeft met goede woorden van een hedendaagsch groote-stads arbeider gedaan te krijgen zijn armoedige woning

te verlaten voor een keurige dorps „cottage”, heeft ontdekt, dat die arbeider iets gevonden heeft in zijn stadswoning, dat hij volstrekt niet verlangend is te verwisselen voor blauwen hemel en groene velden. En dat iets is waarschijnlijk: het gezelschap van medemensen. Het stadsleven is niet zonder vergoedingen voor wat het mist, zelfs de fabrieksdiscipline heeft haar zonzijde. Aangenomen dat de arbeider uit de 18e eeuw al de ellende te dragen had, die in de *Village Labourer* (een studie van Mr. and Mrs. Hammond) wordt beschreven, hij was aan den anderen kant niet meer geïsoleerd, niet meer eenzaam, niet meer veroordeeld om te vegeteeren bij zijn oogsten. De fabrieksstad, in weerwil van al haar vuil en leelijkheid, was boordevol sociale mogelijkheden. Zij bracht mensen samen, die nooit samen waren geweest. Zij bracht contact tusschen de geesten. Zij maakte goedkope scholen mogelijk, postkantoren en goedkope couranten, zij deed clubs verrijzen en cooperatieve vereenigingen, bibliotheken en museums. Zij maakte sociale, politieke en industrieele organisatie tusschen de arbeiders mogelijk. En de fabrieksdiscipline, in weerwil van hare ontberingen, droeg het hare bij. Zij leerde de mensen samen te werken voor hetzelfde doel, leerde hun de waarde en de kracht van gemeenschappelijk optreden. Zij ontwikkelde esprit de corps. Uit dit oogpunt was de fabrieksstad een belangrijke factor in de sociale en politieke ontwikkeling van den Engelschen werkmán.

Natuurlijk was dit niet aan den kapitalist te danken. Zijn bedoeling was alleen de werkkrachten dichter bij zijn onderneming te trekken. Hij was inderdaad in het algemeen onverschillig, zoo niet vijandig, ten aanzien van alles, wat de stad tot een prettige en gezonde verblijfplaats kon maken. Hij omrasterde de parken, werkte gemeenschappelijke ontspanning en onderwijs tegen. Maar het is een vergissing te meenen, dat, omdat de kapitalisten niet welwillend waren, en misschien ook direct niets goeds deden, nu ook geen goed kon voortkomen uit de ellendige opeenhoopingen van mensen, die zij tesamen dreven. En het is de vraag of in het algemeen, met het oog op de intellectuele en geestelijke krachten, die eraan ontsprongen, de vuile en ongezonde fabrieksstad tenslotte niet al de ellende goed heeft gemaakt, die zij aanvankelijk stichtte.”

Is het niet het moeilijkste deel van het sociale vraagstuk, dat deze schrijvers hier aanroeren ?

E. C. VAN DORP.